

Цёмнае мінулае

ДЭТЭКТАР ХЛУСНІ СЯРЭДНЯВЕЧЧА

Прабацька сучаснага дэтэктара хлусні быў вынайздзены яшчэ ў сярэднім вякі. Аднак работа сярэднявечнага «паліграфу» значна адрознівалася ад сучаснага.

У Рыме ёсць мястэчка, куды лгуну хадзілі без усякага задавальнення, бо там яны рызыкавалі застацца без рукі. Цяпер у порціку царквы святой Марыі крываваых сцэн не адбываецца,

створана, як мяркуецца, у IV стагоддзі да н. э. і да XVII стагоддзя служыла хутчэй прадметам дэкору. Як менавіта скульптура дыяметрам 1,75 метра здолела заняць месца ў царкве Санта-Марыя-ін-Касмедзін, на сённяшні дзень застаецца загадкай. Але менавіта ў сярэднявеччы забавонны люд свята верыў у тое, што за хлусню пагражае жорсткае пакаранне ў выглядзе пазбаўлення рукі, якую неабходна ўкласці проста ўнутр містычнай мармуровай маскі.

Усякаму лгуну, які паклаў сваю руку ў адкрыты рот статуі, паводле падання, Эрколь яе адкусваў. Эрколь, не Эрколь, але з адваротнага боку скульп-

туры стаяў кат з сякерай, і чалавеку, прызнанаму судом вінаватым, тую руку адсякаў. Паблізу ад царквы і плошчы, на якой стаіць храм, знаходзіўся рынак. Сюды часта прыходзілі для разбору спрэчак. Паколькі забавоны былі моцныя сярод людзей, ілгуну прызнаваліся ў сваіх няправедных справах, нават не засоўваючы руку ў рот. Лепш прызнацца і застацца з рукою, чым паспрабаваць даказаць сваю сумленнасць і рызыкнуць канечнасцю, лічылі яны.

Шмат легенд і баек апавядаюць аб «Вуснах праўды». Часта мужы прыводзілі сюды сваіх жонак, каб яны прызналіся ў нявернасці. Аднойчы падазраваную ў здрадзе прывялі да «Вуснаў праўды» пры вялікім збегу народа. Перш чым яна паклала руку ў вусны, з натоўпу выбег мужчына і пацалаваў яе. І тады, уклаўшы кісьць рукі ў шчыліну, маладая жанчына сказала: «Я ў сваім жыцці ведала толькі двух мужчын: свайго мужа і гэтага вар'ята, які толькі што мяне пацалаваў». Паколькі яна сказала праўду, яе рука засталася цэлая. Пасля гэтага выпадку ў Рыме сталі казаць, што ні адна жанчына не пабаіцца ўкласці руку ў «Вусны праўды», таму што можа знайсці выйсце з самага бязвыхаднага становішча.

але цікаўных каля Восса della Verità больш чым дастаткова. Таму што там знаходзяцца так званыя «Вусны праўды» («Уста істыны») — містычны дыск з выявай аблічча паганскага бажаства Эрколя Пераможцы (героя раманскай міфалогіі, своеасабліва ўспрынятага і перайначанага італійцамі Геракла). Круглая скульптура была

Фотафакт

Першы гандлёвы аўтамат

Купля кансерваванай ежы ў першым гандлёвым аўтамаце. Лондан, 1925 год.

Жывая прырода

Рака, якая цячэ

два месяцы на год

Пра існаванне гэтай ракі ведаюць нямногія, тым больш што знаходзіцца яна ў Антарктыдзе — на мацерыку, дзе рэк, як лічылі доўгі час, проста не можа быць. Гэтая рака называецца **Онікс**. Нягледзячы на тое, што яе працягласць каля 30 кіламетраў, яна з'яўляецца самай доўгай ракой **Лядовага кантынента**.

І цячэ Онікс усяго два месяцы на год — увесь астатні час яна стаіць, прамерзлая да самага дна. Рака знаходзіцца на Зямлі Вікторыі, выцякае з возера Браўнуорт, а ўпадае ў іншае возера — Ванда. Па антарктычных мерках клімат тут дастаткова спрыяльны, летам бывае цёпла, што і дазваляе Оніксу на некаторы час вызваліцца ад ледзянога панцыра. Менавіта ў гэтым раёне 5 студзеня 1974 года была зарэгістраваная адна з самых высокіх тэмператур у Антарктыдзе — плюс 15 градусаў па Цэльсіі.

Прынята лічыць, што Антарктыда цалкам пакрыта снегам і лёдам. Гэта не так. Напрыклад, сухія даліны Мак-Мерда, дзе працякае Онікс, з'яўляюцца самай вялікай тэрыторыяй Антарктыды, дзе снегу практычна не бывае. Агульная плошча гэтых далін складае каля 8000 квадратных кіламетраў. Снег тут проста не затрымліваецца з прычыны таго, што над далінамі пастаянна дзьмуць моцныя вятры. Ніякай рыбы ў рацэ не водзіцца, толькі багавінне і мікраарганізмы. Узровень вады ў Оніксе схільны да вельмі значных ваганняў у залежнасці ад тэмпературы паветра і хуткасці раставання леднікоў.

Але часам Онікс бывае досыць «паўнаводны». Напрыклад, у 1984 годзе па рацэ змаглі сплавіцца новазеландскія турысты-экстрэмалы. На беразе Онікса працавала палярная станцыя «Ванда», якая належыць Новай Зеландыі. Возера Ванда, у якое ўпадае Онікс, з'яўляецца гіперсалёным: утрыманне солі ў вадзе значна вышэйшае, чым нават у Мёртвых моры. Яно ўвесь год пакрыта тоўстым пластом лёду, толькі ў летні перыяд ён расце ўздоўж берагоў. Тут рыба таксама не водзіцца. Але возера знакаміта сваім «Каралеўскім клубам пльвіцоў возера Ванда». Той, хто рызыкне пагрузіцца ў адталыя воды возера, атрымае адпаведны знак. У лік членаў клуба ўваходзяць нават некаторыя вядомыя палітыкі.

У сухіх далінах Мак-Мерда знаходзіцца яшчэ адна славацкая Антарктыды — Крывавае вадаспад, які выцякае з ледніка Тэйлара. Вада, якая цячэ з невялікай лядовай расколіны, сапраўды мае колер крыві. Гэта тлумачыцца тым, што ў ёй утрымліваецца вялікая колькасць аксиду жалеза. Гэты незвычайны вадаспад быў знойдзены ў 1911 годзе геолагам з Аўстраліі Грыфітам Тэйларам.

Падрыхтаваў Іван КУПАРВАС.

АДНА З ПРЫБЫТКОВЫХ ПРАФЕСІЙ МАЙЯ

Цывілізацыя майя поўная таямніц, але дзякуючы рабоце антрапологаў іх з кожным новым адкрыццём становіцца ўсё менш.

Напрыклад, даследчыкі з універсітэта штата Луізіяна нядаўна знайшлі прадмет, дзякуючы якому змаглі назваць адну з самых прыбытковых прафесій тых часоў. Яна прыносіла столькі багацця, што работнікі маглі сабе дазволіць інструмент, зроблены з каштоўнага каменя — нефрыту.

Камень нефрыт займаў вельмі важнае месца ў культуры цывілізацыі майя — з яго вырабляліся ўпрыгажэнні для высокапастаўленых асоб, а таксама прадметы для правядзення рытуалаў. Аднак новае адкрыццё даказвае, што некаторыя людзі маглі дазволіць сабе рэч з нефрыту, прызначаную для доволі бруднай працы ў месцах па здабычы кухоннай солі.

Старажытны інструмент быў знойдзены на паўднёвай частцы краіны Беліз, што знаходзіцца ў Цэнтральнай Амерыцы і абмываецца Карыбскім морам. Паводле слоў

даследчыкаў, на месцы знаходкі старажытнага артэфакта калісьці існаваў адзін са 110 старажытных участкаў, дзе народ майя здабываў соль. Гэтыя ўчасткі размяшчаліся на марскіх лагунах, акружаных вечназялёнымі ліставымі лясамі.

На вялікае шчасце антрапологаў, дзякуючы асабліваму складу сырой глебы і наяўнасці торфу інструмент з нефрыту выдатна захавалася. Галоўная частка яго зроблена з рэдкай і дарагой разнавіднасці каменю пад назвай жадзіт, а ручка — з ружовага дрэва *Honduras rosewood*. Даследчыкі лічаць, што прылада

не прызначалася для ўзаемадзеяння з цвёрдым дрэвам і каменем, а выкарыстоўвалася, хутчэй за ўсё, для чысткі рыбы і мяса.

Тое, што здабытчыкі солі маглі сабе дазволіць такія інструменты, сведчыць, што яны былі паспяховамі прадпрымальнікамі. У гэтым няма нічога здзіўнага, таму што ў цывілізацыі майя соль не толькі актыўна выкарыстоўвалася ў гатоўцы ежы, але і лічылася прыкметай багацця.

Тэхналогіі

НЕ ПРЫШПІЛІЎСЯ — НЕ ПАЕДЗЕШ

Дарожна-транспартныя здарэнні па-ранейшаму з'яўляюцца асноўнай прычынай смерці падлеткаў у ЗША, таму кампанія Chevrolet пайшла на рашучыя меры і ўкараніла новую функцыю, якая не дазваляе аўтамабілю пачаць рух, пакуль кіроўца не прышпіліць рэмень бяспекі.

Не толькі ў нас кіроўцы і пасажыры не любяць прышпілівацца рамянямі бяспекі і прыдумляюць розныя спосабы абысці гэты абавязак, нягледзячы на хітрыя вытворцаў аўтамабіляў. Паводле амерыканскай статыстыкі, з 37 133 чалавек, якія загінулі ў аварыях у 2017 годзе ў ЗША, 47% не былі прышпіленыя рамянямі. Прычым самы нізкі працэнт

выкарыстання рамянёў бяспекі — у падлеткаў.

Каб некай выправіць сітуацыю, кампанія Chevrolet укараніла ў 2015 годзе сістэму Teen Driver, якая дазваляе бацькам кантраляваць выкарыстанне аўтамабіля дзецьмі. У меню бартавога камп'ютара ключ запальвання можна наладзіць такім чынам, каб пры яго распазнанні актываваўся запраграмаваны абмежавальнік хуткасці, усе сістэмы бяспекі пераводзіліся ў найбольш строгі рэжым і ў дадатак абмяжоўваўся гук аўдыёсістэмы.

Змена настроек, зразумела, абаронена PIN-кодам. Але цяпер у стандартнае абсталяванне кросовера Traverse, седана Malibu і пікапа Colorado для амерыканскага рынку ўвойдзе і функ-

цыя Buckle to Drive. Яна не дазваляць перавесці селектар каробкі перадач з «паркінга» ў «драйв», калі кіроўца не прышпілены. Пры гэтым ён пачуе гукавы сігнал і ўбачыць папярэджанне на панэлі прыбораў.

Бацькі таксама змогуць паглядзець ў бартавым камп'ютары пройдзеную адлегласць, максімальную хуткасць, папярэджанні аб яе перавышэнні і колькасць спрацоўванняў сістэм бяспекі, у тым ліку антыблакіровачнай сістэмы тармазоў. Chevrolet разам са Страхамым інстытутам дарожнай бяспекі ЗША (IIHS) правялі даследаванне, якое паказала, што дзякуючы гэтай функцыі падлеткі сталі прышпілівацца на 16% часцей.